

प्रकरण ८

उपसंहार आणि निष्कर्ष

8.1 प्रास्ताविक.....	401
प्रकरण १ : कथा: संकल्पना, स्वरूप, व्याप्ती.....	402
प्रकरण २: १९९० पूर्व गोमंतकीय मराठी कथा	403
प्रकरण ३: नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथा	405
प्रकरण ४: नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतील ग्रामीणता व प्रादेशिकता	407
प्रकरण ५ : नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतून येणारी खाजगीकरण, उदारीकरण व जागतिकीकरण	407
प्रकरण ६ : मराठी कथेचा गोमंतकीय कथेवर असलेला प्रभाव	408
प्रकरण ७ : नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेचे वाङ्मयीन मूल्यमापन	409
8.2 निष्कर्ष	409
परिशिष्ट	419
परिशिष्ट १ : गोव्याचा राजकीय नकाशा.....	419
परिशिष्ट २: उत्तर गोव्याचा नकाशा.....	420
परिशिष्ट ३ : दक्षिण गोव्याचा नकाशा	421
परिशिष्ट ४ : गोव्याचा पर्यटन नकाशा.....	422
परिशिष्ट ५ : प्रातिनिधिक स्वरूपात निवडलेल्या भिन्न लेखकांच्या साहित्यकृतींची मुखपृष्ठे	423
परिशिष्ट ६ : अभ्यासासाठी निवडलेल्या कथाकारांचा परिचय	438
पु. शि. नार्वेकर	438
ज्ञानेश्वर कोलवेकर	441
विठ्ठल गावस.....	442
नारायण महाले	444
सु. म. तडकोड	445
दयाराम पाडलोस्कर.....	449
गजानन यशवंत देसाई	452
उदय जनार्दन नाईक	454

मेघना गजानन कुरुंदवाडकर	455
सौ. प्रतिभा कारंजकर.....	456
सौ. गिरिजा मुरगोडी.....	457
अंजली आमोणकर.....	458
माधवी देसाई	460
डॉ. आरती दिनकर	462
रेखा पौडवाल.....	463
ज्योती अवधूत कुंकळकर	464
सौ. रेखा श्रीनिवास मिरजकर	465
संदर्भसूची	466
अ) ग्रंथसूची	467
आ) प्रबंध	473
इ) स्मरणिका, नियतकालिकें	474
ई) संकेतस्थळे.....	476
उ) आधारग्रंथ सूची	477

प्रकरण ८

उपसंहार आणि निष्कर्ष

8.1 प्रास्ताविक

मराठी साहित्यात त्याच्या प्रारंभापासून आजपर्यंत अनेक स्थित्यंतरे झालेली दिसून येतात. साठोत्तरी मराठी साहित्यात अनेक नवीन प्रवाह उदयास आल्याचे दिसून येते, स्वाभाविकच त्याचे पडसाद गोमंतकीय मराठी साहित्यावरही उमटले. गोमंतकातही प्रादेशिकता, ग्रामीणता असे आधुनिक जीवनप्रवाहातील संदर्भ साहित्यातून दृगोच्चर होत होते. भौगोलिकतः गोमंतक जरी महाराष्ट्राला जवळचाच प्रदेश असला तरीहि या छोट्याशा प्रदेशाला विविधतेने समृद्ध अशी सांस्कृतिक, सामाजिक, राजकीय तसेच ऐतिहासिक परिमाणे लाभलेली आहेत. गोमंतकात असलेल्या पोर्तुगीज राजवटीमुळे गोमंतकीय साहित्याची मुक्तीपूर्व व मुक्तीनंतरचे साहित्य अशी विभागणी सुयोग्य आणि सप्रमाण ठरते. गोमंतकात 'कथा' या साहित्यप्रकारच्या प्रवासाचा विचार करत असता १९६१ नंतर गोमंतकीय मराठी कथेच्या प्रवासाच्या टप्प्यात गोवा मुक्तीनंतरच्या गोव्यातील बदलांचे पडसाद उमटतात व त्याच्या पुढे जाऊन १९९० नंतर गोमंतकात झपाट्याने बदललेल्या ग्रामजीवनातील, सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय जीवनातील बदलते स्वरूप व १९९० नंतरच्या टप्प्यातील आधुनिक गोमंतकातील प्रश्न व समस्यांचे, इथल्या ग्रामीण सांस्कृतिक लोकजीवनाचे दर्शन या कथांमधून होताना दिसते.

गोमंतकीय प्रदेशाचा वेगळेपणा, इथली कोंकणी भाषा, निसर्गसौंदर्य, समाज, जातीव्यवस्था, संस्कृती इत्यादीचे चित्रण भिन्न साहित्यप्रकारातून दिसते. कालपरत्वे निर्माण होणाऱ्या समस्या, बदलते समाजजीवन गोमंतकीय साहित्यातून प्रतिबिंबित होताना दिसते. कथा, कादंबरी, कविता, ललित लेख, असे वेगवेगळे प्रकार अगदी समर्थपणे हाताळलेले दिसतात. त्यात कथा या साहित्यप्रकाराने विपुल प्रमाणात गोमंतकीय मराठी साहित्यात भर घातलेली दिसते. अफाट वेगाने होणाऱ्या सामाजिक स्थित्यंतरामुळे कथा आशयाच्या अंगानेही समृद्ध होताना दिसते, गोमंतकीय समाज, परंपरा यांचा वेध घेणारी कथा नव्वदोत्तरी टप्प्यात ग्रामीण लोकजीवनातील समजुतींवर भाष्य करतेच तसेच हरवलेली जीवनमूल्ये, आधुनिकीकरण, जागतिकीकरणामुळे निर्माण झालेल्या समस्या, गोमंतकीय पारंपारिकतेला तडा देऊन डोकावणारे अनेक व्यवसाय, अनैतिक गोष्टी, सामाजिकतेचे एक वेगळे वास्तव पुढे आणताना दिसते. नव्वदोत्तरी कथेतील परिवर्तनाचा विचार करताना,

बदलत्या समाजजीवनाचा वेध घेऊन, 'नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथा: एक चिकित्सक अभ्यास (प्रातिनिधिक कथाकारांच्या कथांच्या अनुषंगाने)' या प्रबंधाची मांडणी झालेली आहे. आणि या विषयाच्या अभ्यासांतर्गत हाती लागलेल्या निष्कर्षांची मांडणी प्रस्तुत निष्कर्षांच्या प्रकरणातून केलेली आहे.

प्रकरण १ : कथा: संकल्पना, स्वरूप, व्याप्ती

मौखिक स्वरूपात कथन करणाऱ्या प्रवृत्तीपासून लिखित स्वरूपात निवेदनात्मक पद्धतीचा व कथानात्मकतेचा आधार घेत कथा या वाङ्मयप्रकारचा जन्म झाला. सदर प्रकरणामध्ये कथेची सैद्धांतिक चौकट स्पष्ट करण्याचा प्रयत्न झालेला आहे. कथेच्या घटकांवर विवेचन करत मध्यवर्ती मराठी कथेच्या विवेचनातून कथेचे स्वरूप स्पष्ट करण्याचा प्रयत्न या प्रकरणातून केलेला आहे.

कथन करण्याच्या मानवी सहजप्रवृत्तीपासून कहाणीचा जन्म ते आधुनिक कथेचे रूप म्हणून लघुकथेपर्यंतचा कथेचा प्रवास सांगता येतो. स्वतंत्र वाङ्मयप्रकार म्हणून लघुकथेचा प्रवास या प्रकरणामध्ये मांडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. कथेची पृथगात्मकता समजून घेत कथेचे स्वरूप स्पष्ट करण्याचा प्रयत्न करणाऱ्या वेगवेगळ्या कथामीमांसकांच्या मतांचा आधार घेत लघुकथेच्या स्वरूपवैशिष्ट्यांचा परामर्श या प्रकरणातून घेतलेला आहे. या व्याख्यांवरून, कथन करण्याच्या सहज प्रवृत्तीपासून, कहाणी, गोष्ट ते आजच्या लघुकथेपर्यंत आकार घेणारे, लघुत्व किंवा स्फुट रूप हे लघुकथेचे स्वतंत्र असे गद्य स्वरूप नोंदविले आहे. लघुकथेच्या दुय्यमत्वाचा अस्वीकार करत, कथा व कादंबरीच्या तुलनेत लघुकथेचा सुटसुटीतपणा, लघुकथेचे स्फुट स्वरूप, कमी पात्रे व मोजक्याच प्रसंगातून अल्पावकाशात सुसंगठीतपणे परिणामकारकपणे वाचकांच्या मनावर पडसाद उमटवणारी लघुकथा असे एकूण लघुकथेचे स्वरूप स्पष्ट केलेले आहे. तसेच कमी आवाक्यातून दीर्घत्वाकडे झुकणाऱ्या कथेच्या रूपावर विवेचन करत लघुकथा व दीर्घकथा या दोहोंमधील वेगळेपण स्पष्ट करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

कथेला आकार देणाऱ्या घटकांचा परामर्श या प्रकरणात घेतलेला आहे. कथेच्या स्वरूप लक्षणांचा वर्णनात्मक परामर्श घेताना कथेचे वेगवेगळे घटक महत्त्वाचे ठरतात. आजच्या लघुकथेच्या परिवेशात वावरणारे घटक म्हणजेच घटना, कथानक, पात्र, वातावरण, निवेदन, संवाद, भाषा यांचा विचार या प्रकरणांतर्गत केलेला आहे. कथेत घटना, पात्रे आणि स्थळकालबद्ध वातावरण यातून कल्पित वास्तव आकार घेत असते. कथेतून येणारे वास्तव स्वरूप या प्रकरणांतर्गत स्पष्ट केलेले आहे.

कथेचा लाभलेली प्राचीन परंपरा स्पष्ट करताना आदिम स्थितीत सांगितलेल्या जादू टोण, भुतेखेते, यक्षकिन्नर आदींच्या कथा, भारतीय वेदपुराणातील कथा, मिथककथा, दैवतकथा, व्रतकथा, कहाण्या, मौखिक परंपरेनुसार सांगितल्या जाणाऱ्या लोककथा आणि दंतकथा, इसापनीती – पंचतंत्रातल्या कथा, चातुर्यकथा, शिशुकथा, अब्दुतरम्य कथा इत्यादी प्रकारातून निर्माण झालेली कथन करण्याची पद्धती. मौखिक परंपरेतील कथा, ग्रंथनिर्विष्ट झालेली कथा, इंग्रजांमुळे मुद्रणकला आली आणि मराठी गद्य साहित्याला लाभलेले निराळे वळण, करमणूकपूर्व कालखंडा, करमणूक कालखंड, मनोरंजन कालखंड, यशवंत किलोस्कर कालखंड, मराठी नवकथेच्या सुरूवातीचा कालखंड, साठोत्तरी मराठी कथेत निर्माण झालेले भिन्न प्रवाह, १९७५ नंतरचा कथेचा स्थित्यंतराचा कालखंड व आजच्या नवदोत्तरी मराठी कथेची वाटचाल व या एकूण प्रवासात आशय व रचनातंत्राच्या दृष्टीने निर्माण झालेली प्रयोगशीलता व कथेच्या स्वरूपवैशिष्ट्यांचा झालेला विचार अशी एकूण मांडणी या प्रकरणात झालेली दिसते.

प्रकरण २ : १९९० पूर्व गोमंतकीय मराठी कथा

गोमंतकीय मराठी कथेचे टप्पे, गोमंतकीय कथा अभ्यासक डॉ. बाळकृष्णजी कानोळकर यांनी स्पष्ट केलेले आहे. या टप्प्यांचा परामर्श दुसऱ्या प्रकरणात घेतलेला आहे. गोमंतकीय कथेच्या मौखिक परंपरेचा विचार करावा लागतो. लोककथांची समृद्ध अशी परंपरा गोमंतकाला लाभलेली आहे. कृष्णदास शामा लिखित 'श्रीकृष्णचरित्रकथा' हा आद्य मराठी ग्रंथ ठरतो. आख्यानकाव्याच्या स्वरूपात लिहिलेला हा ग्रंथ पद्य जरी असला तरी कथनात्म पद्धतीने लिहिलेले हे पद्य असल्याने कथेचे ते एक आद्य रूप म्हणावे लागते. विष्णुदास नामा या नावावर 'प्रल्हादचरित्र', 'हरिशचंद-पुराणकथा' व 'सुखद(दे)व चरित्रकथा' असे तीन कथासंग्रह असल्याची नोंद दिसते. तसेच 'गरुडाची कथा', 'हरणीची कथा', 'मृग राजाची कथा' अशा अनामिक कवींच्या रचनाही असलेल्या दिसून येतात. कथा वाङ्मयाचा प्रारंभबिंदू हा कृष्णदास शामा विरचित श्रीकृष्णचरित्राच्याही आधीचा काळ आहे असे म्हटले जाते.

१९३० पर्यंतच्या गोमंतकीय मराठी कथा नियतकालिकांतून प्रसिद्ध झालेली दिसून येते. 'लोकमित्र' सारखे नियतकालिक मोठ्या प्रमाणात गोमंतकात वितरीत होत होते ज्यातून अनेक कथा प्रसिद्ध झाल्या. या नियतकालिकांमुळे गोमंतकीय मराठी कथा लेखकांची जडणघडणही झाली. या कालखंडातील लिहिणारे आत्माराम वामन भांडारी, भास्कर गोविंद रामाणी, शंकर बळवंत उर्फ गंगाराम, ग. कृ. शिरसाट, यशवंत सूर्यराव

सरदेसाई उर्फ भाई देसाई तसेच स्त्री कथाकारांमध्ये हिराबाई पेडणेकर सारख्या स्त्री लेखिका मुंबईत राहून कथा लेखन करत होत्या पण स्त्री कथालेखनाचे संग्रह या काळात प्रसिद्ध झाले नाही. नियतकालिकांमधून स्त्रियांचे कथालेखन प्रकाशित होत होते. यात हिराबाई पेडणेकर, मनुबाई बोरकर, भद्राबाई माडगावकर, शांताबाई कामत, लक्ष्मीबाई कामत, यमुना बोरकर, 'विनयवती' या टोपण नावाने लिहिणाऱ्या लेखिकेचा समावेश होता. यांच्या कथांचा आढावा घेतलेला आहे. या कालखंडावर असलेल्या तत्कालीन करमणूक-मनोरंजन कालखंडातील कथेचा अभ्यासकांनी स्पष्ट केलेला प्रभाव असलेला इथवर मांडलेला आहे. अनुवादित स्वरूपाच्या कथालेखनाचा विचारही करण्यात आलेला आहे.

गोमंतकीय मुक्तीपूर्व कथेचा विचार करत असता सां. घ. कंटक, वि. स. सुखटणकरांनी मराठी कथाविश्वाला बहाल केलेली प्रादेशिकता, १९३० ते १९४५ या गोमंतकीय मराठी कथेच्या सुवर्णकाळात प्रा. लक्ष्मणराव सरदेसाई व जयवंतराव सरदेसाई या लेखकांनी कथालेखनाला सुरुवात केली. व्यंकटेश अनंत पै रायकर, का. दा. घोडे, प्र. शां. मांजरेकर, ना. के. शिरोडकर, ह. वि. देसाई, वि. द. साळगावकर, भवानी शंकर वागळे, दत्तात्रय विष्णू कीर्तने या लेखकांबरोबर स्नेहलता वैद्य यांचे लेखन, लक्ष्मणराव सरदेसाईंचे कथा लेखनात असलेले वैशिष्ट्यपूर्ण स्थान या प्रकरणा अंतर्गत विचारता घेतलेले दिसते.

१९४५ ते १९६० हा मराठी साहित्यविश्वात स्थित्यंतराचा काळ मानला जातो. मराठी साहित्यविश्व समृद्ध होत असताना गोमंतकीय कथाक्षेत्राला लागलेली गळती. प्रा. लक्ष्मणराव सरदेसाई, पं. महादेवशास्त्री जोशी यांनी मुंबई, पुण्यात राहूनही सुरू ठेवलेले लेखनकार्य इत्यादी विषय या प्रकरणात आलेले आहेत. प्रा. मनोहर हिरबा सरदेसाई, गणाधीश खांडेपारकर, भालचंद्र मडकईकर, वसंत शां. वैद्य, डॉ. प्रल्हाद बापूराव वडे, कमल वाघ, रत्नाकर उमाकांत राव इत्यादी कथालेखकांच्या कथालेखनास झालेली सुरुवात व मध्यवर्ती कथेला समांतर जाणारी कथा असे एकूण विवेचन या प्रकरणात आलेले आहे.

गोमंतक १९६१ सालात पोर्तुगीजांच्या ताबडीतून मुक्त झाला. इथल्या सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय जीवनांमध्ये अनेक स्थित्यंतरे निर्माण झाली. प्रा. नारायण महाले यांनी गोमंतकीय कथालेखकांच्या तीन पिढ्या मांडलेल्या आहेत. त्यात पहिल्या पिढीतील लेखकांमध्ये वि. स. सुखटणकर, प्रो. लक्ष्मणराव सरदेसाई, बा. भ. बोरकर, पं. महादेवशास्त्री जोशी, सां. घ. कंटक, जयवंतराव सरदेसाई, मनोहर हिरबा सरदेसाई, गणाधीश खांडेपारकर, का. पुं. घोडे, व्यंकटेश अनंत पै रायकर, बा. द. सातोस्कर इत्यादींचा विचार केलेला आहे. या

लेखकांनी गोवा मुक्तिपूर्व काळात लेखन केले आहे तसेच मुक्तीनंतरच्या कालखंडातही त्यांचे लेखन प्रसिद्ध झालेले आहे. गोवा मुक्तीनंतरच्या काळात दुसऱ्या पिढीमध्ये नोकरीव्यवसायामुळे गोव्यात स्थायिक झालेल्या लेखकांनीही लेखन केलेले आहे. त्यात डॉ. प्रल्हाद वडेर, डॉ. नरेश कवडी, यशवंत कर्णिक, डॉ. अरुण हेबळेकर, प्रा. मुरलीधर कुलकर्णी, प्रा. सुरेश वाळिंबे हे लेखक महत्त्वाचे ठरतात. तिसऱ्या पिढीमध्ये जयराम कामत, ज्ञानेश्वर कोलवेकर, वासंती नाडकर्णी, डॉ. विठ्ठल ठाकूर, पु. शि. नार्वेकर इत्यादी लेखकांचा विचार करावा लागतो. तिसऱ्या पिढीतील हे लेखक १९९० नंतरच्या कालखंडाचे प्रतिनिधित्व करणारे महत्त्वाचे लेखक ज्यांचे १९९० नंतरच्या कालखंडातही त्यांचे लेखन सातत्याने सुरू असलेले दिसून येते. गोवा मुक्तीनंतरची प्रामुख्याने मराठी मुख्य साठोत्तरी प्रवाहाशी समांतर जाणाऱ्या या कथेचा विचार या प्रकरणातून झालेला आहे.

प्रकरण ३ : नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथा

नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेत गोमंतकातील सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय जीवनाचे पडसाद उमटलेले दिसून येतात. तिसऱ्या प्रकरणात गोमंतकातील नव्वदोत्तरी कालखंडाची सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय पार्श्वभूमी स्पष्ट केलेली आहे. तत्कालीन अनेक सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय स्थित्यंतरांचा वेध घेतलेला आहे. १९९० नंतरची कथा विचारात घेत असता कथा लेखन करणाऱ्या तिसऱ्या पिढीचा विचार केलेला आहे. १९९० पूर्वी लेखन करणारे व १९८० ते १९९० या दशकात गोमंतकीय कथेचे दालन समृद्ध करणाऱ्या तिसऱ्या पिढीतील कथाकारांमध्ये जयराम कामत, ज्ञानेश्वर कोलवेकर, वासंती नाडकर्णी, विठ्ठल ठाकूर, पु. शि. नार्वेकर इ. कथाकारांचा उल्लेख करावा लागतो. १९९० नंतरच्या पूर्वार्धात पु. शि. नार्वेकर, गजानन रायकर, वासंती नाडकर्णी, ज्ञानेश्वर कोलवेकर, विठ्ठल ठाकूर हे लेखक लेखन करताना दिसून येतात. गोवा मुक्तिपूर्व पार्श्वभूमी, गोमंतकीय स्वातंत्र्य संग्रामाचे चित्रण तसेच मुक्तीनंतर गोव्यात झालेल्या स्थित्यंतराचा वेध घेणाऱ्या या कथाकारांच्या कथांवर चर्चा केलेली आहे. १९९० नंतरच्या उत्तरार्धात म्हणजेच २००० ते २०२० दरम्यान लेखन करणाऱ्या चौथ्या पिढीतील लेखकांमध्ये विठ्ठल गांवस, नारायण महाले, मिलिंद म्हामल, चंद्रकांत गावस, ज्ञानेश्वर कोलवेकर, सु. म. तडकोड, उदय नाईक, दयाराम पाडलोस्कर, गजानन देसाई बदलते जीवन, प्रदेशनिष्ठ स्वरूपाचे प्रश्न व बदलत्या ग्रामाजीवनात शिरकावलेल्या आधुनिक जीवनाचा तसेच खा-उ-जा संस्कृतीचा वेध घेणाऱ्या ठरतात.

विठ्ठल गांवस यांच्या कथेचे आशय विश्व चर्चा करण्याचा प्रयत्न करताना या कथेमधून आलेला ख्रिस्ती समाज, मानवी वृत्ती प्रवृत्ती, सुशिक्षितांच्या मानसिक कोंडीचे चित्रण, प्रेम भावना, भ्रष्टाचार, राजकारण, गोमंतकातील सामाजिक समस्या, ग्रामजीवनातील स्त्री समस्या, बदलत्या आधुनिक जीवन पद्धती इत्यादी गोष्टींचे कथेतून आलेल्या चित्रणावर भाष्य करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. नारायण महाले यांच्या कथालेखनातील आशयविश्वाचा आढावा घेण्याचा प्रयत्न केलेला आहे तसेच मिलिंद म्हामल यांच्या कथेतून दिसून येणाऱ्या शहरीकरणाच्या प्रक्रियेत बदलणाऱ्या गोमंतकातील समस्यांचा वेध घेण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. चंद्रकांत गावस यांच्या कथेतील वासना व मानवी जीवन मूल्यांच्या न्हासाचे चित्रण इत्यादी गोष्टी पडताळण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. ज्ञानेश्वर कोलवेकर यांच्या कथेत दिसून येणाऱ्या स्त्री दुःख, भावनाविवशता, स्त्री स्वभावाचे भिन्न पैलू उलगडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. गोमंतकीय सोनार समाजातील व्यवसायिक संघर्ष मांडणाऱ्या कथांचा विचार केलेला आहे एकूण सर्वसामान्यांचे प्रश्न, गोव्यात आलेल्या परिप्रांतीयांचे प्रश्न, गोमंतकातील बदलांचे चित्रण इत्यादी विषयी विवेचन केलेले आहे. सु. म. तडकोड यांच्या अस्तित्ववादी विचारसरणीला अनुसरून आलेल्या कथांचा विचार केलेला आहे. उदय नाईक यांच्या कथेतील सामाजिक स्पंदने टिपत मानवतावादी दृष्टिकोन व्यक्त करणाऱ्या कथा, समाजात बळावलेल्या भिन्न प्रवृत्तींचे चित्रण करणाऱ्या कथा, बोध प्रधान स्वरूपाच्या कथा, तसेच काणकोण तालुक्यातील प्रदेशनिष्ठा व्यक्त करत ग्रामजीवन चित्रण करणाऱ्या कथांचा वेध घेतलेला आहे. दयाराम पाडलोस्कर यांच्या कथेत आलेल्या प्रेमातील शोकांतिका, मानवी वृत्ती प्रवृत्तींचे चित्रण करणाऱ्या कथा, स्त्री जीवनाचे मांडलेले विदारक असे चित्रण, शेतकरी, कुळवाड्यांच्या व्यथा, मानवी मूल्यव्यवस्थेला हादरे देण्याचा प्रयत्न, बदलत्या गोमंत जीवनाचा वेध घेण्याचा प्रयत्न असे पाडलोस्करांच्या कथेतून आलेले भिन्न विषय या प्रकरणात चर्चिते आहेत. गजानन देसाई या बदलत्या जीवनाला सामोरे जाणाऱ्या लेखकाचे कथाविश्व, चालिरीतीतील फोलपणा उलगडण्याचा झालेला प्रयत्न, इत्यादी गोष्टींवर विवेचन केलेले आहे. नव्वदोत्तरी कालखंडातील अत्यंत महत्त्वाच्या स्त्री लेखिका म्हणून माधवी देसाई यांच्या कथेमधून दिसून येणाऱ्या स्त्री वादी दृष्टिकोनाची पडताळणी केलेली आहे त्याचप्रमाणे १९९० नंतर लिहिणाऱ्या गोमंतकीय स्त्री लेखिकांमध्ये रेखा पौडवाल, गिरीजा मुरगोडी, मेघना कुरुंदवाडकर, अंजली अमोणकर, आरती दिनकर, रेखा मिरजकर, सुजाता सिंगबाळ, वासंती नाडकर्णी या कथा लेखिकांच्या कथेमधून येणाऱ्या स्त्री जीवनाचा, मध्यमवर्गीय कौटुंबिक स्त्री जीवनाचा वेध घेण्याचा झालेला प्रयत्न अशा विषयांचा आढावा घेतलेला आहे. एका विशिष्ट अनुभवविश्वापूर्ती मर्यादित न राहता अनुभवाची विविधांगी रूपे चित्रित करणारी ही कथा व एकंदरीत

नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथेतील प्रातिनिधीक स्वरूपात कथाकार निवडून गोमंतकीय कथेचे आशयविश्व समजून घेण्याचा प्रयत्न तिसऱ्या प्रकरणामध्ये केलेला आहे.

प्रकरण ४ : नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतील ग्रामीणता व प्रादेशिकता

चौथ्या प्रकरणातून 'नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथेतील ग्रामीणता व प्रादेशिकता' या विषयातून प्रतिनिधिक स्वरूपात निवडलेल्या कथाकारांच्या कथा लेखनातील ग्रामजीवनाचा अभ्यास करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथेतील महत्त्वाचे कथाकार विठ्ठल गांवस यांच्या कथेमधील ग्रामीण वास्तवाचा वेगवेगळ्या कथांच्या माध्यमातून वेध घेण्याचा प्रयत्न केलेला आहे त्याचप्रमाणे गजानन रायकर व अन्य कथाकारांच्या कथांमध्ये मांडलेल्या कुळांच्या व्यथा अशा एकूण ग्रामीण वास्तवाचा अभ्यास करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथेमधून येणाऱ्या कृषी संस्कृतीचे चित्रण या प्रकरणातून अभ्यासण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. या अंतर्गत शेती करण्याच्या गोमंतकातील भिन्न पद्धती, कृषी जीवनाची पार्श्वभूमी लाभलेल्या कथा इत्यादींवर विवेचन केलेले आहे. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथाकारांनी ग्रामीण स्त्री जीवनाच्या व्यथा मांडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे, याचा अभ्यासही या प्रकरणा अंतर्गत केलेला आहे.

गोमंतकीय नव्वदोत्तरी कथेतून प्रादेशिक स्वरूपाचे प्रश्न आलेले दिसून येतात त्याचबरोबर गोमंतकातील रुढी, संस्कृती, परंपरा, समजूती यांचे चित्रण होताना दिसून येते. या अनुषंगाने कथांची चर्चा करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. गोमंतकीय कथाकार उदय नाईक, मिलिंद म्हामल, नारायण महाले अशा काही कथाकारांच्या कथेमधून व्यक्त होणारे प्रादेशिकतेचे स्वरूप या प्रकरणातून स्पष्ट करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

प्रकरण ५ : नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतून येणारे खाजगीकरण, उदारीकरण व जागतिकीकरण

नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतून येणारे खाजगीकरण, उदारीकरण व जागतिकीकरण या पाचव्या प्रकरणातून नव्वदोत्तरी कालखंडात भारतात निर्माण झालेल्या अर्थव्यवस्थेतील स्थित्यंतरामुळे निर्माण झालेल्या खा-उ-जा संस्कृतीची पार्श्वभूमी मांडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. या प्रकरणातून जागतिकीकरणाची प्रक्रिया थोडक्यात सांगत ग्राम, नगर, नागर संस्कृतीतून महानगरीकरणाच्या प्रक्रियेला सामोरे जाणाऱ्या नगरांचा विचार केलेला आहे. जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेचा भाग असलेला, खा-उ-जा संस्कृतीच्या प्रभावामुळे शहरीकरणाच्या प्रक्रियेत असलेल्या गोमंतकाची पार्श्वभूमी येथे स्पष्ट करत खा-उ-जा संस्कृती व साहित्याचा सहसंबंध मांडण्याचा

प्रयत्न केलेला आहे. प्रतिनिधिक स्वरूपात निवडलेल्या गोमंतकीय कथाकारांच्या कथेमधून खा-उ-जा संस्कृतीच्या उमटलेल्या पडसादांवर विवेचन करण्याचा प्रयत्न केला आहे. विडुल गांवसांच्या कथेमध्ये परंपरागत व्यवसायाला फाटे देत उभे होणारे कारखाने, मिलिंद म्हामल यांच्या कथेमधून दिसून येणारी पर्यटन संस्कृती, कॅसिनोमुळे झालेला मूल्यन्हास, दयाराम पाडलोस्कर यांची नव्या वाटा शोधू पाहणाऱ्या कथेतून आलेले पर्यटनामुळे निर्माण झालेले बदलांचे पडसाद. आणि एकूण नव्वदोत्तरी कथेतून दिसून येणाऱ्या बदलत्या आधुनिक गोमंतकाची चिकित्सा खा-उ-जा संस्कृतीच्या सिद्धांतानांतर्गत करण्याचा प्रयत्न या पाचव्या प्रकरणातून केलेला आहे.

प्रकरण ६ : मध्यवर्ती मराठी कथेचा गोमंतकीय मराठी कथेवर असलेला प्रभाव

मध्यवर्ती मराठी कथेचा गोमंतकीय कथेवर असलेला प्रभाव या सहाव्या प्रकरणांमध्ये सुरुवातीला प्रभाव ही संकल्पना स्पष्ट करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. मध्यवर्ती मराठी कथा आणि गोमंतकीय मराठी कथेमध्ये असलेला विषयकेंद्रीत प्रभाव इथे मांडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. या दृष्टीने मध्यवर्ती नव्वदोत्तरी कथेमध्ये भर घालणारे महत्त्वाचे कथाकार रा. रं. बोराडे, रंगनाथ पठारे, मनोहर शहाणे, भास्कर चंदनशिव, वासुदेव मुलाटे, बाबाराव मुसळे, श्रीराम गुंदेकर तसेच नव्या पिढीतील जगदीश कदम, कृष्णा इंगोले इत्यादी मध्यवर्ती नव्वदोत्तरी कथाकारांच्या कथांमध्ये दिसून येणाऱ्या ग्रामीण जीवनाचा वेध घेतला आहे. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेमध्ये दिसून येणारी साम्य स्थळे, नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतील ग्रामीण जीवन हे मध्यवर्ती कथेतील ग्रामीण जीवनाच्या समांतर जाणारे आहे का ? याचा पडताळा करत मध्यवर्ती कथेतील ग्रामजीवन व गोमंतकीय मराठी कथेतील ग्रामजीवनामधील भेद मांडण्याचा प्रयत्न या प्रकरणा अंतर्गत केलेला आहे. नव्वदोत्तरी मध्यवर्ती मराठी कथेमध्ये केलेले भिन्न प्रयोग, प्रतिकात्मकता या भिन्न तंत्रांचा नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथेवर असलेला प्रभाव, पूर्वसूरींच्या गोमंतकीय कथाकारांचा नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेवर असलेला प्रभाव, नव्वदोत्तरी मध्यवर्ती कथा व गोमंतकीय कथेच्या तंत्रामधील भेद इथे मांडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. मध्यवर्ती मराठी कथेतील ग्रामजीवनाबरोबर नागरी जीवन, महानगरीय जीवन, आधुनिक, सामाजिक जगण्यातील भिन्न प्रश्न, नातेसंबंधातील प्रश्न इत्यादी विषयांचा आढावा घेत, जयंत पवार, सतीश तांबे, पंकज कुरुलकर, प्रशांत बागड, समर खडस, प्रणव सखदेव इत्यादी कथाकारांच्या लेखनात आलेले विषय आणि या विषयांच्या समांतर न जाणाऱ्या गोमंतकीय कथेच्या मर्यादा इथे मांडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. मध्यवर्ती नव्वदोत्तरी कथेतील

महत्त्वाच्या लेखिका मनस्विनी लता रवींद्र, प्रज्ञा दया पवार, शिल्पा कांबळे, प्रतिमा इंगोले, मोनिका गर्जेद्रगडकर, सुकन्या आगाशे, नीरजा अशा भिन्न स्त्री कथाकारांचा विचार करत गोमंतकीय स्त्री कथा लेखनामध्ये आलेले मर्यादित अनुभवविश्व, ग्रामीण जीवनाचा अभाव इत्यादी गोष्टी स्पष्ट करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. या प्रकरणांमध्ये नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेची मध्यवर्ती कथेच्या तुलनेत असलेली वैशिष्ट्यपूर्ण अशी बलस्थाने मांडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

प्रकरण ७ : नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेचे वाङ्मयीन मूल्यमापन

नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेचे वाङ्मयीन मूल्यमापन या प्रकरणांतर्गत प्रातिनिधीक स्वरूपात निवडलेल्या नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथाकारांनी रचलेल्या कथानकाचे स्वरूप, कथेचा घाट, कथेचा कलात्मक असा प्रारंभ व शेवट, कथेचा गाभा, काही कथेतील तंत्रात आलेला वेगळेपणा, भिन्न घटकांच्या एकत्रिकरणातून साकारलेले कथाविश्व या प्रकरणांतर्गत अभ्यासलेले आहे. व्यक्तिचित्रण रेखाटण्याच्या भिन्न पद्धती, गोमंतकीय मराठी कथेमधील वातावरण निर्मिती करत असताना आलेली वर्णने, दृश्यात्मक शब्दयोजना, नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतील भिन्न निवेदनपद्धतींचा वापर, भाषिक वैशिष्ट्यांचा विचार करताना कोंकणी भाषेतील भिन्न बोलीत आलेले संवाद, संवादात्मकता, प्रादेशिक शब्दांची पेरणी, वेगवेगळ्या म्हणी, वाक्प्रचारांचा वापर, प्रतिमा प्रतीकांचा वापर, नव्वदोत्तरी लेखकांच्या भिन्न लेखन शैली, शीर्षकांची समर्पकता इत्यादी गोष्टी या प्रकरणात मांडत चर्चा करण्याचा प्रयत्न केला आहे.

8.2 निष्कर्ष

प्रबंध विषयातील निष्कर्षाची मांडणी आठव्या 'निष्कर्षा'च्या प्रकरणाद्वारे झालेली आहे. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथा (प्रातिनिधीक कथाकारांचा कथांच्या अनुषंगाने) या विषयावरील संशोधन करत असताना संशोधन विषयाची विभागणी एकूण सात प्रकरणांमध्ये केलेली आहे. कथा या साहित्यप्रकारचे स्वरूप पडताळून, नव्वदपूर्व गोमंतकीय कथा समजून घेतलेली आहे. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथेची सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय पार्श्वभूमी स्पष्ट करत या कथेत आलेल्या भिन्न आशयविश्वाचा आढावा घेतलेला आहे. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथेतील प्रादेशिकतेचे व ग्रामिणतेचे स्वरूप स्पष्ट करत, बदलत्या समाजजीवनाचा व खा-उ-जा संस्कृतीच्या पडसादांचा वेध या प्रकरणांतर्गत घेत या कथेचे वाङ्मयीन मूल्यमापन केलेले आहे. प्रस्तुत

निष्कर्षाच्या प्रकरणाद्वारे सदर विषयातून हाती लागलेल्या निष्कर्षाची क्रमवार मांडणी केलेली आहे. काही महत्त्वपूर्ण निष्कर्ष खालील प्रमाणे.

1. कथन करण्याच्या सहज प्रवृत्तीपासून, कहाणी, गोष्ट ते आजच्या लघुकथेपर्यंत आकार घेणारे, लघुत्व किंवा स्फुट रूप हे लघुकथेचे स्वतंत्र असे गद्य स्वरूप होय .
2. स्फुट असला तरी कथेच्या स्वतंत्र स्वरूपाचा विचार केल्यास समृद्ध असे तंत्र लाभलेला व काळाबरोबर अनेक अंगानी विकसित होणारा, संपन्न कलानुभव देण्याची क्षमता असलेला 'कथा' हा महत्त्वाचा साहित्यप्रकार ठरतो.
3. कथेच्या लघुत्वाला महत्व देत अनेक घटकांच्या एककेंद्रीयत्वातून उत्कट अशी परिणामकारकता साधणार एक महत्त्वाचा साहित्यप्रकार म्हणून कथा या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप लक्षात येते.
4. कथा लिखित स्वरूपात आल्यानंतर कथेला कलात्मक घाट देण्याचा प्रयत्नही झाला. रूपकात्मकता, अद्भुताची योजना, फॅटसी, मिथचे तत्त्व, निवेदनाचा विशिष्ट घाट इत्यादी तंत्रांचा कथेने नाविन्यपूर्ण पद्धतीने वापर केल्याचे दिसून येते. कथेचे तंत्र विकसित होताना कालानुरूप कथा लेखनाच्या प्रयोजनामध्ये बदल घडत गेल्याचे दिसून येतात. तसेच काळाबरोबर कथेच्या आशय विषयांची वृद्धी होताना आपल्याला दिसून येते.
5. कथेतून घटकांच्या आधारे वास्तवाची अनुकृती साधली जाते. जाणीवेच्या व नेणीवेच्या पातळीवरील वास्तवाबरोबर कथा स्वप्नरंजनातील (nostalgia) जाणिवांच्या अनुभवविश्वाला आकार देत असते. अनुभवविश्वाला या वैविध्यतेमुळे कथा या साहित्यप्रकाराला वैविध्यपूर्ण असे रूपबंध लाभलेले दिसते.
6. मराठी कथेच्या विकासाच्या कालखंडात गोमंतकीय मराठी कथा नियतकालिकातून मोठ्या प्रमाणात लिहिली गेल्याकारणाने १९३० पर्यंतच्या कथेची वृद्धी झालेली दिसून येते.
7. गोमंतक मराठी कथेच्या पायाभरणीच्या काळात कथा लेखिकाही लेखन करताना दिसून येतात.
8. गोवा मुक्तिपूर्व कालखंडात फ्रेंच, पोर्तुगीज अनुवादित स्वरूपातील कथा गोमंतकीय मराठी कथेचे दालन समृद्ध करताना दिसून येतात.
9. १९२६ मध्ये वि. स. सुखटणकरांनी 'सह्याद्रीच्या पायथ्याशी' या कथासंग्रहातून 'प्रादेशिक साहित्य' ही संकल्पना निर्माण करून प्रादेशिक कथा लेखनाच्या नवीन वाटा निर्माण केल्याचे दिसून येते.

10. नवकथेच्या आधी लक्ष्मणराव सरदेसाई यांनी मनोविश्लेषणात्मक स्वरूपाची कथा लिहिलेली दिसून येते.
11. गोवा मुक्तीनंतरची मराठी कथा ही मुख्य साठोत्तरी काळातील मध्यवर्ती कथेशी समांतर जाणारी कथा ठरते.
12. १९६० नंतरच्या गोवा मुक्तीनंतरच्या कथेवर गोमंतकातील सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय बदलांचे पडसाद उमटलेले दिसून येतात.
13. १९९० पूर्वी व १९९० नंतरच्या सुरुवातीच्या कालखंडात लेखन करणारे पु. शी. नार्वेकर, गजानन रायकर, विठ्ठल ठाकूर यांच्या कथा लेखनामध्ये गोवा मुक्तीसंग्रामाचे संदर्भ तसेच गोवा मुक्तीनंतरच्या सामाजिक, राजकीय बदलांचे चित्र दिसून येते.
14. पु. शी. नार्वेकर व गजानन रायकर यांच्या कथेत गोवा मुक्तीपूर्वी कालखंडाच्या पार्श्वभूमीवर पोर्तुगीज सत्तेतील अन्याय अत्याचारांचे चित्र दिसून येते.
15. पु. शी. नार्वेकर पोर्तुगीज कालीन स्त्रीवर झालेल्या अन्यायाचे चित्रण करत मिथकांच्या आधारे सद्यकालीन स्त्रीच्या जीवनावर भाष्य करताना दिसून येतात.
16. गजानन रायकर यांच्या कथा कुळ मुंडकार संस्कृतीचे चित्रण करत कुळांच्या व्यथा मांडताना दिसून येतात.
17. गजानन रायकर व पु. शी. नार्वेकर यांच्या कथांमध्ये भिन्न मानवी वृत्ती प्रवृत्तींचे चित्रण आढळते त्यामुळे ही कथा मुक्तीपूर्वी गोमंतकीय मराठी कथेशी नाते सांगणारी ठरते.
18. गजानन रायकर व्यक्तीकेंद्री कथा लिहिताना दिसून येतात.
19. पु. शी. नार्वेकर व गजानन रायकर यांच्या कथांमध्ये प्रेम भावना दिसून येतात. नार्वेकरांच्या कथेत दिसून येणाऱ्या कथा या असफल प्रेमाच्या कथा आहेत तर रायकरांच्या कथेत प्रेम भावनेतील उत्कटता दिसून येते.
20. विठ्ठल ठाकूर यांच्या कथेत मनोविश्लेषणात्मकता दिसून येते. मानवी स्वभाव विकृतींवर भाष्य करणाऱ्या या कथेवर नवकथेचा प्रभाव दिसून येतो.
21. मानवी जीवन व्यवहार व भावनिक पातळीवरील द्वंद्व हा विठ्ठल ठाकूर यांच्या कथा विश्वातील आशयाचा महत्त्वाचा भाग ठरतो.

22. विठ्ठल गांवस यांच्या कथा ख्रिस्ती समाज जीवन चित्रण करत, समाज वास्तवाचा वेध घेत सुशिक्षितांच्या मानसिक कोंडीचे चित्रण करताना दिसून येतात.
23. विठ्ठल गांवसांची कथा गोव्यातील घटना प्रसंगांच्या पडसादाचे चित्रण करत गोव्यातील सत्तेच्या राजकारणाचे हुबेहूब चित्र साकारते.
24. समाजातल्या भिन्नस्तरावरील, मध्यमवर्गापासून ग्रामजीवनापर्यंतच्या स्त्री जीवनाचा व स्त्री प्रश्नांचा धांडोळा घेण्याचा प्रयत्न विठ्ठल गांवस यांची कथा करते.
25. नारायण महाले यांची कथा सामाजिक व नैतिक मूल्य व्हासाचे चित्रण करते.
26. माध्यम प्रश्न, कुळ मुंडकारांचे प्रश्न अशा गोव्यातील ज्वलंत प्रश्नांना केंद्रस्थानी ठेवत नारायण महाले कथालेखन करताना दिसून येतात.
27. मिलिंद म्हामल यांच्या कथेत आधुनिक जगण्यात निर्माण झालेल्या गोव्यातील बदलांचे, आधुनिकीकरणामुळे निर्माण झालेल्या भाऊबंदकीच्या प्रश्नांचे चित्रण दिसून येते.
28. मिलिंद म्हामल यांची कथा स्त्री जीवनाचे चित्रण करताना दिसून येते.
29. मिलिंद म्हामल यांची कथा पर्यावरणीय प्रश्नांवर भाष्य करण्याचा प्रयत्न करते.
30. चंद्रकांत गावस यांच्या कथेत समाजभान, उदात्त प्रेम व मानवी वासना विकृतीचे चित्रण दिसून येते.
31. चंद्रकांत गावस लिखित 'किस्से पर्यावरणाचे' या बालकथासंग्रहातून पर्यावरणाविषयीची सजगता दिसून येते.
32. ज्ञानेश्वर कोलवेकर हे स्वतः गोव्यातील सोनार समाजातील असल्याकारणामुळे त्यांच्या बहुतांशी कथा या गोव्यातील सोनार समाजाचा व्यवसायिक संघर्ष मांडणाऱ्या ठरतात.
33. ज्ञानेश्वर कोलवेकरांच्या कथेमध्ये स्त्री दुःख, भावनाविवशता व स्त्री स्वभावाच्या भिन्न पैलूंचे चित्रण येते.
34. ज्ञानेश्वर कोलवेकर आपल्या कथेमधून सर्वसामान्यांच्या प्रश्नांना वाचा फोडण्याचा प्रयत्न करत गोव्यात परप्रांतीयांमुळे निर्माण झालेले प्रश्न मांडतात.
35. सु. म. तडकोड यांच्या अस्तित्ववादी स्वरूपाच्या कथेत, आधुनिक नातेसंबंधातील ताणेबाणे तसेच महानगरीय जाणवा व्यक्त होताना दिसतात. ही कथा आधुनिक जीवनातील विसंगती टिपत मानवी अस्तित्वाचे विविध कंगोरे शोधण्याचा प्रयत्न करते.

36. उदय नाईक यांची कथा समाजात बळावलेल्या प्रवृत्तींचे चित्रण करत मानवतावादी दृष्टिकोनाला केंद्रस्थानी ठेवून सामाजिक स्पंदने व्यक्त करते.
37. उदय नाईक यांच्या कथेमध्ये बोध प्रधानता दिसून येते.
38. पेशाने पोलीस असलेले दयाराम पाडलोस्कर हे अनेक सत्य घटनांच्या आधारे कथालेखन करताना दिसून येतात.
39. संमिश्र असे अनुभव विश्व हे लेखक दयाराम पाडलोस्कर यांच्या जगण्याचा भाग बनलेले आहे त्यामुळे कृषी जीवनातील त्यांच्या अनुभवविश्वाचा अस्सलपणा, समाज वास्तव, तसेच आधुनिक जगण्यातील बदलांचे चित्र मांडण्यास ही कथा सक्षम ठरते.
40. दयाराम पाडलोस्कर कथेची शोकांतिक स्वरूपाची मांडणी करताना दिसून येतात.
41. नव्वदपूर्व व नव्वदोत्तरी कालखंडात अविरतपणे लेखन करणाऱ्या स्त्री कथाकारांमध्ये वासंती नाडकर्णी यांचे अनुभवसंपन्न असे विश्व कथेतून येताना दिसते.
42. स्त्रीच्या भावविश्वाचे चित्रण करणाऱ्या माधवी देसाईंच्या काही कथांमधून माणसाच्या हदबलतेच्याही कहाण्या आलेल्या दिसून येतात.
43. आरती दिनकर यांनी विशुद्ध विनोदी स्वरूपात काही कथा लिहित नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथा लेखनातील आशयविश्वात नाविन्यपूर्णता आणण्याचा प्रयत्न केलेला दिसून येतो.
44. अंजली आमोणकर यांच्या कथालेखनात काही रहस्यकथा आल्याचे दिसून येते.
45. नव्वदोत्तरी कालखंडात लेखन करणाऱ्या बहुतांशी लेखिकांच्या कथालेखनात स्त्रीचे भावविश्व, स्त्री जीवनाच्या शोकांतिका, स्त्री स्वभावाच्या भिन्न छटा, आधुनिक स्त्री जीवन, स्त्रीचे प्रश्न, स्त्री मधील तटस्थपणा, आधुनिक नातेसंबंध अशा स्त्री जीवनाशी निगडित भिन्न आयामांना मांडण्याचा प्रयत्न करतात. त्यामुळे नव्वदोत्तरी स्त्री कथालेखन हे एकसुरी होत असल्याचे आपल्याला दिसून येते.
46. माधवी देसाई, हेमा नाईक या स्त्रियांच्या लेखनामध्ये स्त्रीवादाची छटा दिसून येते. स्त्री जीवन व स्त्री जाणिवांशी समरस होणाऱ्या नव्वदोत्तरी गोमंतकीय लेखिका सामाजिक प्रवृत्तीं विरोधी बंडखोर भूमिका स्वीकारताना दिसत नाहीत.

47. बहुतांशी नव्वदोत्तरी लेखिका या गोव्याबाहेरून येत गोव्यात वास्तव्यास असल्याकारणाने गोमंतकीय ग्रामीण जीवन हे तिच्या अनुभवकक्षेच्या पलीकडचे असल्याने ग्रामीण स्त्री व ग्रामीण स्त्रीच्या व्यथा या त्यांच्या कथालेखनात आलेल्या दिसून येत नाहीत.
48. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय लेखकांच्या कथेमध्ये दोन पिढी मधील संघर्षाचे चित्र रेखाटलेले दिसून येते.
49. नव्वदोत्तरी लेखकांच्या कथेत आधुनिक, मध्यमवर्गीय, ग्रामीण अशा भिन्न पातळीवरील स्त्री जीवन, स्त्री जीवनाची विवंचना, कुळांच्या स्त्रियांच्या व्यथा, गोमंतकीय स्त्री जीवनाची दुःखे व संघर्षाचे चित्रण आलेले दिसते.
50. नव्वदोत्तरी कालखंडातील गोमंतकीय मराठी कथा लेखक ग्रामीण समाजव्यवस्थेवर भाष्य करताना दिसून येतात.
51. ग्रामीण भागात अवलंबल्या जाणाऱ्या वेगवेगळ्या शेती पद्धतींचे चित्रण करत कृषी संस्कृती व कृषी संस्कृतीशी निगडित प्रश्नांचे चित्रण नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेत होताना दिसते.
52. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतील बहुतांशी कथाबीजे ही गोमंतकीय रुढी परंपरा व समजूतींवर आधारलेली दिसून येतात.
53. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथेतील ग्रामजीवन हे 'गोवा' या प्रदेशाच्या कक्षेत वावरताना दिसते. प्रदेशनिष्ठा व्यक्त करणारे गोमंतकातील उत्सव, समजूती, इथल्या भिन्न धर्मीय लोकांच्या वेगवेगळ्या प्रथा परंपरा, राहणीमान या गोष्टींना कवेत घेत वैशिष्ट्यपूर्ण अशी प्रदेशनिष्ठा व्यक्त करता ग्राम जीवनाचे चित्रण नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतून होते.
54. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथा ही भिन्न अनुभवविश्वाचा आविष्कार करते. त्यामुळे नव्वदोत्तरी कथाकारांमध्ये पूर्णपणे एखाद्या कथाकाराला ग्रामीण कथाकार म्हणजे अयोग्य ठरते. ग्रामीण जीवनचित्रण हे नव्वदोत्तरी कथेचे एक वैशिष्ट्य म्हणावे लागते.
55. १९९० पूर्वं गोमंतकीय कथेतून दिसून येणाऱ्या निसर्गचित्रण, प्रदेशचित्रणाच्या माध्यमातून व्यक्त होणाऱ्या प्रादेशिकतेच्या तुलनेत १९९० नंतरच्या कथेतून निसर्गचित्रणातून व प्रदेशचित्रणातून 'प्रादेशिकता' प्रभावी होताना दिसत नाही. १९९० नंतरची गोमंतकीय मराठी कथा ही प्रदेशनिष्ठ स्वरूपाच्या बदलांचा व प्रश्नांचा वेध घेण्याचा प्रयत्न करते.

56. नव्वदोत्तरी कालखंडात बहुतांशी गोमंतकीय कथा एकाच वेळी प्रादेशिकता व ग्रामीणतेशी निगडित जीवनानुभव व्यक्त करत असल्याने गोमंतकीय मराठी कथा ही पूर्णपणे प्रादेशिक किंवा पूर्णपणे ग्रामीण असे न म्हणता ही कथा ग्रामीण व प्रादेशिक या मधली अवस्था असल्याकारणाने या कथेला 'गोमंतकीय कथा' असा सांकल्पनिक सुबोध देणे योग्य ठरते.
57. गोवा हे राज्य क्षेत्रफळाच्या दृष्टीने अत्यंत छोटे असल्याकारणामुळे कामानिमित्त नोकरीधंद्यामुळे गावातून शहरातकडे जाणाऱ्या किंवा शहरातून गावाकडे येणाऱ्या गोव्यातील माणसाचे अनुभवविश्व हे भिन्न पातळीवर वावरत असल्याकारणामुळे प्रत्येक गोमंतकीय कथाकारांच्या कथेमध्येही विशिष्ट कक्षेत मावणारे अनुभवविश्व न येता, भिन्न पातळीवरचे अनुभवकथन आशयसूत्रांच्या मांडणीतून दिसून येते.
58. आधुनिकीकरणामुळे व जागतिकीकरणामुळे निर्माण झालेल्या समस्यांचे चित्रण करत शहरीकरणाच्या प्रक्रियेत असलेल्या गोमंतकाचे चित्र नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेत दिसून येते.
59. खाण व्यवसाय, आधुनिक जीवनपद्धतीमुळे फोफावल्या जाणाऱ्या खा-उ-जा संस्कृतीमुळे निर्माण झालेल्या बदलांचे चित्र नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथेमधून दिसून येते. शेती व्यवसायाला फाटा देत निर्माण झालेल्या खाजगी कारखान्यांचे चित्रण व दुष्परिणाम विडुल गांवस, मिलिंद म्हामल यांच्या कथेमध्ये होत खा-उ-जा संस्कृतीचे पडसाद कथेमधून दिसून येतात.
60. ग्रामीण जीवन आणि आधुनिकीकरण या दोहोंच्या सीमारेषा धुंडाळणारा गोमंतकीय समाज हा नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतून व्यक्त झालेला आहे.
61. जागतिकीकरणाच्या ओघात विकसित झालेले पर्यटन आणि पर्यटनामुळे निर्माण झालेल्या प्रश्नांचे चित्रण विडुल गांवस, मिलिंद म्हामल, दयाराम पाडलोस्कर या कथाकारांच्या कथांमधून दिसून येते.
62. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेमध्ये खा-ऊ-जा संस्कृतीमुळे निर्माण झालेल्या बदलांचे पडसाद पर्यटन व्यवसाय, कॅसिनो, खाण व्यवसाय, कंपनी प्रस्थापित करण्यासाठी शेत जमिनीचे झालेले हस्तांतरण, जागेसाठी निर्माण झालेले भाऊबंदकीचे प्रश्न, परदेशी गेलेल्या ख्रिस्ती खलाशांच्या जीवनाच्या वाताहती, जुन्या नव्या पिढीचा संघर्ष, चंगळवादी संस्कृती अशा विषयांपुरतेच मर्यादित राहिलेले दिसून येतात.

63. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथा ही स्वप्नरंजनातून अनुभवविश्वाला आकार देत प्रथमपुरुषी निवेदनपद्धती स्वीकारताना दिसून येतो.
64. पारंपारिक पद्धतीने सुरुवात, मध्य, अंत या साच्यात नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतील अनुभवविश्व आकार घेताना दिसून येते.
65. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेत कोंकणी भाषा व गोव्यातील पेडणे पासून काणकोण तालुक्यात बोलल्या जाणाऱ्या कोंकणीच्या बोलींची भिन्न रूपे संवादातून दिसून येतात.
66. नव्वदोत्तरी कथेचा विचार करत असताना कथा लेखन करणारी तरुणांच्या फळीतून निर्माण होणारी पाचवी पिढी गोमंतकीय कथेतून लेखन करताना दिसत नसल्याने आजचे आधुनिक जीवन, विज्ञान तंत्रज्ञानातील बदलांचे पडसाद जे समाजमानसावर उमटलेले आहेत त्याचे पडसाद लेखनातून उमटताना दिसत नाहीत. नव्वदोत्तरी मध्यवर्ती कथेच्या प्रवाहात लेखन करणाऱ्या तरुण लेखक पिढीच्या समांतर गोमंतकीय कथा जाताना दिसत नसल्याने ही या काळातील कथालेखनाची मर्यादा म्हणावी लागते.
67. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेतून शेतकऱ्यांचा, कुळांचा संघर्ष जाणवतो पण हा संघर्ष मध्यवर्ती कथेच्या तुलनेत विद्रोहाच्या पातळीवर येताना दिसत नाही. बऱ्याच प्रमाणात हा संघर्ष व्यवस्थेविरुद्धचा नसून व्यवस्थेतून बाहेर पाडण्याचा असल्याने विद्रोहाच्या पातळीवर पोहोचत नाही.
68. मध्यवर्ती नव्वदोत्तरी कथेतील बहुतांशी लेखन हे महानगरीय जाणिवेचे केंद्रस्थानी ठेवत लिहिल्याने अनुभवांची व्यापकता आपल्याला दिसून येते. गोवा हे राज्य शहरीकरणाच्या प्रक्रियेत आहे, राज्य यंत्रणेचा अर्थव्यवस्थेला बळकटी देण्याच्या प्रयत्नात असलेल्या गोव्याचे प्रश्न वेगळे आहेत. कॅसिनो, पर्यटन या गोष्टींमुळे समाजजीवनात अनेक प्रश्न निर्माण झाले आहेत त्यामुळे अनुभवांची पृथगात्मकता गोमंतकीय कथा व मध्यवर्ती मराठी कथेत जाणवते. खा-ऊ-जा संस्कृती हा नव्वदोत्तरी मध्यवर्ती कथेचा व नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथेचा एक स्थायी भाव असला तरी मध्यवर्ती कथेच्या प्रभावाने हे पडसाद गोमंतकीय कथेवर उमटल्याचे म्हणता येत नाही. दोन्ही कथेतून उमटणारे जीवनानुभव स्वतंत्र व स्वयंभू आहेत व त्या त्या प्रांतातील समाजजीवनातील बदलांनुसार आकार घेत असल्याचे म्हणावे लागते.
69. मध्यवर्ती स्त्री कथाकारांच्या तुलनेत माधवी देसाई या लेखिका सोडल्यास गोमंतकीय मराठी लेखिकांच्या कथेतून मर्यादित स्वरूपाचे स्त्रीचे अनुभवविश्व आलेले दिसून येते.

70. मध्यवर्ती नव्वदोत्तरी मराठी कथेला लाभलेले दीर्घत्व व मध्यवर्ती नव्वदोत्तरी मराठी कथेत निवेदनात दिसून येणारी प्रयोगशीलता नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेत दिसून येत नाही.
71. कोंकणी भाषेतील स्थानिक शब्द अकृत्रिमरित्या व सहजपणे लेखनातून आलेले दिसून येतात. त्यामुळे नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेचे भाषिक सौंदर्य हे या कथेचे वैशिष्ट्य म्हणावे लागते.
72. कथेच्या निवेदनातील सहजपणा, सोपी व ओघवती कथालेखन शैली हे नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेचे वैशिष्ट्य म्हणावे लागते.
73. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेवर प्रामुख्याने पूर्वसुरींच्या गोमंतकीय कथाकारांच्या कथातंत्रांचाच पगडा दिसतो.
74. मेघना कुसुंदवाडकर, प्रतिभा कारंजकर या लेखिकांच्या कथेने संख्यात्म दृष्ट्या भर घातलेली असली तरी कथेच्या घटकांचा अभाव त्यांच्या कथालेखनात दिसत असल्याने त्यांनी अवलंबिलेल्या कथातंत्राची मर्यादा लक्षात येते.
75. नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेत अस्तित्ववादी स्वरूपाची आशयनिर्मिती करणारे व एक प्रयोगशील कथाकार म्हणून सु. म. तडकोड यांचा विचार करावा लागतो.
76. काव्यात्मकता ही नव्वदोत्तरी कथाकारांच्या निवेदनशैलीचे वैशिष्ट्य म्हणावे लागते.
77. कथा लेखनाच्या प्रारंभाच्या टप्प्यापासून मध्यवर्ती कथेला समांतर जाणारी गोमंतकीय मराठी कथा साठोत्तरी कालखंडात निर्माण झालेल्या ग्रामीण प्रवाहाचा स्वीकार करते. नवकथेत दिसून येणारी मनोविश्लेषणात्मकताही या कथेत दिसून येते, पण नव्वदोत्तरी मध्यवर्ती मराठी कथेचा व नव्वदोत्तरी गोमंतकीय मराठी कथेचा गाभा ग्रामीण जीवन चित्रण किंवा आधुनिक जगण्यातील संघर्ष हा असला तरी विषय आशयाच्या, अभिव्यक्तीवैशिष्ट्यांच्या अनुषंगाने नव्वदोत्तरी मध्यवर्ती कथा व नव्वदोत्तरी गोमंतकीय कथा समांतर जाताना दिसत नाही.